

Krzysztof Kopiński

Biblioteka Archiwum Państwowego w Toruniu

Rocznik Toruński 29, 227-234

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Biblioteka Archiwum Państwowego w Toruniu

Krzysztof Kopiński

Dla wielu osób zainteresowanych historią toruńskich księgozbiorów pewnym zaskoczeniem może wydawać się fakt istnienia wcale okazałej biblioteki w Archiwum Państwowym w Toruniu. Księgozbiór ten był do tej pory dostępny tylko nielicznym zainteresowanym, odwiedzającym pracownię naukowe toruńskiego archiwum. Według stanu na dzień 9 V 2002 r. biblioteka liczyła 14 270 woluminów. W bibliotece znajduje się także 131 starodruków zawartych w 83 woluminach¹.

Wydawnictwa były gromadzone w archiwum toruńskim najprawdopodobniej od 1898 r. Już wtedy starano się oddzielać książki od zasobu archiwalnego. W latach 1898–1921 przybyło toruńskiemu archiwum miejskiemu 130 pozycji inwentarzowych książek. Zgromadzone wówczas wydawnictwa pochodziły także z zakupów ze środków budżetu archiwum. Ponadto, zapewne dzięki pośrednictwu ówczesnego kierownika archiwum i zarazem bibliotekarza Copernicus-Verein – Artura Semraua, część książek trafiła do Archiwum miasta Torunia w darze ze wspomnianego towarzystwa².

Do dalszych intensywnych prac nad tworzeniem biblioteki podręcznej Archiwum miasta Torunia przystąpiono na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX w. W listopadzie 1929 r., w trakcie przeprowadzania skontrum, zdecydowano się zapewne na oddzielenie od materiałów archiwalnych przemieszanych z

¹K. Kopiński, J. Milewska-Kozłowska, *Stare druki w bibliotece Archiwum Państwowego w Toruniu*, Folia Toruniensia, nr 2, 2002.

²Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta miasta Torunia D (dalej cyt.: APT, AmTD), sygn. 3424, s. 1–15 („aus den Beständen des Rathsaarchiv”, „aus dem Archivetat angekauft”, „Geschenk vom Copernicus-Verein” – zapisy występujące przy kilku pozycjach spisu książek na marginesach stron); M. Biskup, *Semrau Artur (1862–1940), historyk, archiwista i muzeolog*, [w:] *Toruński słownik biograficzny*, pod red. K. Mikulskiego, t. 1, Toruń 1998, s. 221.

nimi książek i włączenie tych ostatnich do biblioteki podręcznej archiwum. Paragraf 2 Ordynacji Archiwum miasta Torunia z początku lat trzydziestych XX w. podaje, że „Osobny dział, organicznie z archiwum związany, stanowi biblioteka archiwalna, mająca na celu gromadzenie dzieł niezbędnych do prac archiwalnych oraz nieodzownych do naukowej organizacji pracy nad dziejami miasta”. W latach 1922–1939 księgozbiór biblioteki archiwalnej wzrósł do 637 pozycji inwentarzowych. Gromadzenie księgozbioru przyczyniło się w tym czasie w znaczący sposób do poprawy warsztatu pracy naukowej w archiwum³.

Znaki proveniencyjne umieszczone na książkach oraz ich sukcesywne oddzielanie od akt w latach 1898–1939 wskazują, że dzieje i narastanie księgozbioru omawianej biblioteki wiążą się ściśle z materiałami archiwalnymi przechowywanymi w Archiwum Państwowym w Toruniu⁴. Wydaje się, że w ten sposób zachodzi korelacja pomiędzy zespołem Akta miasta Torunia a drukami pochodzącymi z Biblioteki Radzieckiej miasta Torunia oraz zespołem Akta miasta Chełmna a książkami pochodzącymi z byłego chełmińskiego archiwum miejskiego⁵. Ścisły związek istnieje również pomiędzy zespołem Ewangelicka Gmina Wyznaniowa Staromiejska w Toruniu a książkami, na których znajdują się znaki proveniencyjne toruńskich pastorów (Jacoba Zablera i Johanna Andreasa Hevelkego) i biblioteki wspomnianej gminy⁶. Podobną współzależność należałoby wykazać pomiędzy zespołem archiwalnym Archiwum Szczanieckich z Nawry a książkami noszącymi znaki proveniencyjne Jana Szczanieckiego z Nawry⁷. Powiązania istnieją także pomiędzy książkami i drukami związanymi ze sprawami organizacyjnymi i nauką rzemiosła w Toruniu a zespołami cechów toruńskich. Do biblioteki został włączony również księgozbiór biblioteki Zarządu Dróg Wodnych w Toruniu z lat 1920–1939, którego materiały archiwalne przechowywane są w zasobie archiwum toruńskiego. W skład biblioteki archiwum weszła też część biblioteki KW PZPR w Toruniu, którego akta od 1990 r. także znajdują się w Archiwum Państwowym w Toruniu.

Fakt wieloletniej współpracy z Towarzystwem Naukowym w Toruniu i przekazanie akt własnych oraz archiwaliów zgromadzonych przez tę instytucję do

³APT, AmT D, sygn. 3408, s. 457; 3424, s. 15 n.; K. Ciesielska, *Zarys dziejów archiwum toruńskiego*, Zapiski Historyczne, t. 43, 1978, z. 4, s. 25.

⁴K. Kopiński, J. Milewska-Kozłowska, *Stare druki*.

⁵Ibid., poz. nr 2, 10, 94, 111; poz. nr 4, 106, 107.

⁶Ibid., poz. nr 7, 8, 56, 61, 117, 119, 123; zob. też J. Milewska, *Książki z kolekcji Jakuba Zablera (1670–1753) w zbiorach Biblioteki UMK w Toruniu*, Rocznik Toruński, t. 26, 1999, s. 71–89.

⁷K. Kopiński, J. Milewska-Kozłowska, *Stare druki*, poz. nr 5, 55, 60, 63, 97, 98, 100.

archiwum toruńskiego pozwala przypuszczać, że tą najprawdopodobniej drogą trafiła do omawianej biblioteki część księgozbioru księdza Stanisława Kujota z Grzybna, prezesa Towarzystwa w latach 1897–1914. Swoje książki w 1930 r. biblioteczce archiwalnej ofiarował również ksiądz prałat Alfons Mańkowski, prezes TNT w latach 1923–1941⁸.

Integralną część omawianej biblioteki stanowią książki pochodzące z biblioteki byłego Oddziału w Grudziądzu Archiwum Państwowego w Toruniu. Oddział ten został zlikwidowany w 1999 r., a jego księgozbiór połączono z biblioteką Archiwum Państwowego w Toruniu.

Można stwierdzić więc, że duża liczba książek trafiła do biblioteki archiwalnej w trakcie porządkowania zasobu archiwalnego, kiedy to decydowano się na włączenie do księgozbioru druków i wydawnictw przemieszanych z materiałami archiwalnymi. Jednocześnie zasób biblioteki archiwum toruńskiego zwiększył się także w kilku przypadkach dzięki włączeniu do niego części księgozbiorów lub całych bibliotek instytucji, osób lub rodzin, których akta przejmowano do Archiwum Państwowego w Toruniu.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że duża ilość wydawnictw i druków pozostaje również cały czas w zasobie archiwalnym i w trakcie prac inwentaryzacyjno-porządkowych nie wyłączano jej do zbiorów biblioteki archiwum. Są to nierzadko publikacje, które ukazywały się w niskim nakładzie, druki ulotne oraz między innymi statuty organizacyjne i regulaminy. Przyczyną tego może być również fakt, że druki były często zszywane z materiałami archiwalnymi.

Należy także zauważyć, że księgozbiór przechowywany w bibliotece Archiwum Państwowego w Toruniu jest uzupełnieniem zespołów proveniencyjnych przechowywanych w Bibliotece Uniwersyteckiej oraz Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej i Książnicy Kopernikańskiej. Jest to szczególnie widoczne w przypadku druków pochodzących z księgozbioru Szanieckich z Nawry czy też z dawnej Biblioteki Radzieckiej miasta Torunia⁹.

⁸APT, AmT D, sygn. 3425, s. 114–115; K. Jasiński, *Kujot Stanisław Leopold (1845–1914), ks. katolicki, prezes TNT*, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, pod red. S. Gierszewskiego, Gdańsk 1994, t. 2: G–K, pod red. Z. Nowaka, s. 533–535; K. Podlaszewska, *Mańkowski Alfons (1870–1941), ks. katol., działacz społ.-narod., historyk Pom.*, *ibid.*, t. 3: L–P, pod red. Z. Nowaka, s. 157–159.

⁹M. Strutyńska, *Struktura proveniencyjna zbioru starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Przewodnik po zespołach. Problemy badawcze i metodologiczne*, Toruń 1999, s. 42–43; A. Lewandowska, *Inkunabuty Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu*, Toruń 1979, s. 80.

Wśród starodruków, oprócz wzmiankowanych niżej wydawnictw normatywnych z XVII i XVIII w., w bibliotece znajdują się między innymi dzieła szczególnie przydatne badaczom historii Prus i Torunia. Do najcenniejszych należą: Christopharta Hartknocha *Preussische Kirchen-Historia, darinnen von Einführung der Christlichen Religion in diese Lande... ausführlich gehandelt wird*, Franckfurt am Mayn, Leipzig 1686; *Das Gelahrte Preussen. Aus neuen und alten, gedruckten und ungedruckten, grossen und kleinen Schriften, wie auch der gelahrten Männer, welche in Preussen geboren, oder daselbst gelebt, oder von Preussischen Sachen geschrieben...*, Th. 1–5, Thorn 1722–1725; Jana Leo *Historia Prussiae. Sub... auspicijs... Christophori in Stupow Szembek... episcopi Varmiensis et Sambiensis...*, Brunsbergiae 1725; Jacoba Heinricha Zerneckego *Historiae Thoruniensis naufragae tabulae, oder Kern der Thornischen Chronicke...*, Thorn 1711; Daniela Ernesta Jabłońskiego *Thornische Denckwürdigkeiten, worinnen die im Jahr 1724... verunglückte Stadt Thorn... gründlich vorgestellet wird und als ein Zusatz und mehrere Ausführung des betrübten Thorn dienen kan, welchem noch der gantze Olivische Frieden beygefüget*, Berlin 1726. W bibliotece zachowały się również publikowane w XVIII w. rozporządzenia władz miejskich Torunia, niedostępne w innych bibliotekach toruńskich.

W zbiorze starodruków znajduje się także rzadki egzemplarz biblii gdańskiej wydany w drukarni Andrzeja Hunefeldla wraz z Księgą Psalmów: *Biblia Świąta to jest Księgi Starego y Nowego Przymierza z Żydowskiego y Greckiego Języka na Polski pilnie y wiernie przetłumaczone...*, Gdańsk 1632; *Psalmy Dawidowe. Przekładania X[siedza] Macieja Rybińskiego*, Gdańsk 1632.

Interesujący jest również zbiór rozpraw teologicznych i filozoficznych, a wśród nich: Konrada Gräsera *Ultima verba... quibus explicat celeberrimam Visionem Danielis Capite Nono: Ultimum praesertim illius Paragraphum de LXX. Septimanis et cum alia docet, tum ex vi Phrasae Hebraeae evidenter demonstrat: Jesum Nazarenum, dei et Mariae Filium... Conscripta et in lucem edita, ut ad posteros ipsi testimonio essent contra Veteris Judaismi quisquiliis... et omnes alios, qui doctrinae huic contra veniunt...*, Thorunii Borussor. 1614; Gali Razia *Occultorum detectio hoc est: Monstratio dogmatum, que omnes Rabbinii recte sentientes, ante et post Christi nativitatem, de unitate essentiae divinae... Das ist: Entdeckung der Lehr und Meynung aller Rabbinen die vor und nach Christi Geburt von dem Messia und gentzem Gottlichen Wesen zur warheit des Evangelii geschrieben haben... zusammen getragen durch Julium Conradum Ottonem*, Stetini 1613.

Ciekawostką jest natomiast księga czarów: *Onomatologia Curiosa artificiosa et magica oder ganz natürliches Zauber-Lezicon welches das nöthigste...*

in allen realen Wissenschaften überhaupt und besonders in der Naturlehre, Mathematick, der Hausshaltungs- und natürlichen Zauberkunst, und aller andern, vornemlich auch curieuseur Künste... zusammen getragen, Ulm, Frankfurt, Leipzig 1759.

Warto w tym miejscu dodać, że szczególnie bogato w zachowanym zbiorze starodruków jest reprezentowane drukarstwo toruńskie. Wskazać tu można na druki wydane przez Augustyna Ferbera Starszego, Johannesa Christoph Jungmanna, Johanna Adama Kimmela, Johanna Christiana Laurera, Joachima Buraua, Christiana Buraua, Johannesa Nicolai i Johanna Conrada Rügera¹⁰.

Spśród wydawnictw XIX i XX w. biblioteka archiwum toruńskiego zgromadziła publikacje krajowe i zagraniczne przede wszystkim z zakresu archiwistyki, historii, prawa i ustroju Polski i Prus oraz torunia. Specjalizacją biblioteki są informatory, przewodniki po archiwach i zespołach archiwalnych, katalogi archiwalne, a także katalogi rękopisów znajdujących się w bibliotekach i muzeach. Wspomnieć tu należy również o spisie ksiąg metrykalnych ewangelickich, które znajdują się obecnie w Centralnym Archiwum Ewangelickim w Berlinie (*Verzeichnis der Kirchenbücher im Evangelischen Zentralarchiv in Berlin*, Tl. 1: *Die östlichen Kirchenprovinzen der Evangelischen Kirche der alt-preussischen Union*, bearb. Ch. Stache, Berlin 1987), czy ksiąg metrykalnych katolickich przechowywanych na terenie Prus, opublikowanym przez Marianne Stanke (*Katholische Kirchenbücher in Ost- und Westpreussen <Stand 1999>*, Bonn 2000).

W skład księgozbioru wchodzi również spisy miast i miejscowości. Pozwalają one między innymi na prawidłowe zidentyfikowanie dawnej niemieckiej nazwy danej miejscowości i jej przynależności urzędowej oraz wyznaniowej (katolickiej i ewangelickiej) w XIX i początkach XX w. Duże zainteresowanie

¹⁰ Nicolai Jan Ludwik, drukarz w Toruniu 1709-1744, [w:] *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII w.*, t. 4: *Pomorze*, Wrocław 1962, s. 292-297; Ferber August, drukarz w Toruniu 1609-1621, *ibid.*, s. 107-112; Jungmann Jan Krzysztof, drukarz w Toruniu 1750-1759, *ibid.*, s. 178-179; Kimmel Jan Adam, drukarz w Toruniu 1789-1806, *ibid.*, s. 198-200; Rüger Jan Konrad (Rüdiger), drukarz w Toruniu 1705-1708, *ibid.*, s. 392-394; K. Korotajowa, Laurer Jan Chrystian (zm. 1732), księgarz i nakładca toruński, [w:] *Polski słownik biograficzny*, 16 (1971), s. 580; też, Kimmel (Kümmel) Jan Adam (zm. ok. 1806), drukarz toruński, *ibid.*, 12 (1966), s. 457-458; K. Podlaszewska, Nicolai Jan Ludwik (zm. 1747), drukarz toruński i nakładca, *ibid.*, 22 (1977), s. 709-710; I. Imańska, *Działalność wydawnicza toruńskiego księgarza z przełomu XVII i XVIII wieku Jana Christiana Laurera*, *Rocznik Toruński*, t. 24, 1997, s. 64-85; też, Laurer Jan Chrystian (Krystian) (zm. 1732) księgarz, nakładca, drukarz tor., [w:] *Toruński słownik biograficzny*, pod red. K. Mikulskiego, t. 1, Toruń 1998, s. 151.

wzbudzają także księgi adresowe Torunia i okolic z przełomu XIX i XX w., które są nieodzowne w poszukiwaniach genealogicznych.

Biblioteka archiwum toruńskiego posiada także pomoce niezbędne do nauki paleografii i neografii oraz szczególnie przydatne w pracy w archiwum słowniki języka niemieckiego, słowniki łacińsko-polskie i łacińsko-niemieckie. Pośród innych wydawnictw słownikowych wymienić trzeba *Słownik języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* i *Polski słownik biograficzny*.

Spośród wydawnictw ciągłych zgromadzonych w bibliotece Archiwum Państwowego w Toruniu wymienić należy „Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn”, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins”, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertums-kunde Ermlands”, „Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens”, „Westpreussische Jahrbuch”, „Altpreussische Geschlechterkunde NF”, „Altpreussische Geschlechterkunde Familienarchiv”, czasopisma i serie wydawane przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu, tj. „Zapiski Historyczne”, „Fontes” oraz „Roczniki TNT”. Biblioteka posiada również czasopisma o profilu archiwalnym, tj. „Archeion”, „Archiwista Polski”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, „Teki Archiwalne”, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” (wyd. Archiwum Państwowe w Przemyślu), „Szkice Archiwalno-Historyczne” (wyd. Archiwum Państwowe w Katowicach).

Ważne miejsce w bibliotece zajmują wydawnictwa źródłowe do historii Polski, Prus i Niemiec. Należałoby tu wspomnieć przede wszystkim o *Kodeksie dyplomatycznym Wielkopolski*, *Kodeksie dyplomatycznym Katedry Krakowskiej św. Wacława*, *Kodeksie dyplomatycznym klasztoru tyńieckiego*, *Kodeksie dyplomatycznym Małopolski*, *Aktach grodzkich i ziemskich z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*, *Scriptores Rerum Silesiacarum*, *Preussisches Urkundenbuch*, *Pommerellisches Urkundenbuch*, *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, *Urkundenbuch des Bisthums Culm*, *Urkundenbuch zur Geschichte des vormaligen Bisthums Pomesanien*, *Monumenta Germaniae Historica* (obecnie w depozycie biblioteki IHIA UMK) oraz wydane przez W. Hubatscha *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum*, które umożliwiają użytkownikom sprawne korzystanie ze znajdujących się w archiwum mikrofilmów Ordensbriefarchiv.

W skład księgozbioru wchodzi również duży zbiór publikowanych ustaw i dzienników urzędowych, pruskich i polskich. W tym miejscu trzeba wymienić między innymi ustawy i konstytucje sejmowe z XVII w., *Corpus Constitutionum*

i *Novum Corpus Constitutionum* wydawane w XVIII w. przez Christiana Otto Myliusia publikowane w XIX i XX w. „Amts-Blatt”, „Thorner Kreisblatt”, „Preussische Gesetzsammlung”, „Reichsgesetzblatt”, a także pochodzące z okresu międzywojennego „Dziennik Urzędowy Ministerstwa byłej dzielnicy Pruskiej” (R. 2, 3) i „Pomorski Dziennik Wojewódzki”¹¹.

Pośród torunianów znajdujących się w bibliotece archiwum toruńskiego, a wydanych w XIX w., trzeba wskazać na prace J. E. Wernickego *Geschichte Thorns aus Urkunden, Dokumenten und Handschriften*, Bd. 1–2, Thorn 1842; H. Maerckera *Geschichte der ländlichen Ortschaften und der drei kleineren Städte des Kreises Thorn*, Danzig 1899–1900; K. G. Praetoriusa *Topographisch-historisch-statistische Beschreibung der Stadt Thorn und ihres Gebietes*, Thorn 1832, oraz *Thorner Ehrentempel oder Verzeichniss der Bürgermeister und Rathmänner der Stadt Thorn*, Berlin 1832; E. Kestnera *Beiträge zur Geschichte der Stadt Thorn*, Thorn 1882. Na uwagę zasługują także publikowane budżety Torunia z przełomu XIX i XX w., które mogą służyć do badań nad gospodarką tego miasta.

Obecnie pozyskiwane wydawnictwa pochodzą z darów oraz zakupów. Te ostatnie jednak ograniczono do minimum. W tym kontekście należy szczególnie podkreślić wieloletnią współpracę archiwum toruńskiego w zakresie wymiany wydawnictw przede wszystkim z Towarzystwem Naukowym w Toruniu, Towarzystwem Miłośników Torunia, Muzeum Okręgowym w Toruniu, Fundacją Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu, a także Biblioteką Instytutu Historii i Archiwistyki UMK. Biblioteka Archiwum Państwowego w Toruniu otrzymuje również w drodze wymiany publikacje wydawane przez pozostałe archiwa państwowe w Polsce, Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych w Warszawie, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą oraz Ministerstwo Kultury.

W ramach stałej współpracy międzynarodowej w zakresie wymiany do biblioteki archiwum toruńskiego trafiają wydawnictwa, zarówno o profilu historycznym jak i archiwalnym, z różnych instytucji na terenie Niemiec (Bundesministerium des Innern Referat Vt I 7, Verein für Familienforschung in Ost- und Westpreussen), Szwajcarii (Staatsarchiv des Kantons Basel-Stadt) i Chorwacji (Hrvatski Drzavni Archiv).

Spora liczba nabytków to także dary będące publikacjami własnymi przekazywanymi przez pracowników naukowych Instytutu Historii i Archiwistyki UMK oraz Wydziału Humanistycznego Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego. Wydawnictwa oraz nadbitki artykułów przynoszą niewymierne korzyści

¹¹Zob. K. Kopiński, J. Milewska-Kozłowska, *Stare druki*.

w pracy archiwistów oraz osób odwiedzających pracownię naukowe Archiwum Państwowego w Toruniu. Wspomniane publikacje są przydatne dla archiwistów szczególnie w trakcie opracowywania zasobu archiwalnego i studiów wstępnych nad poszczególnymi zespołami archiwalnymi. Zgromadzone książki pozwalają również użytkownikom na prowadzenie studiów porównawczych na miejscu, w pracowni naukowej archiwum, a także stanowią często cenną podstawę wyjściową dalszej kwerendy naukowej.

Od 1999 r. gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie księgozbioru biblioteki jest jednym z zadań Pracowni Informacji Archiwalnej i Ewidencji znajdującej się w strukturze Oddziału I Archiwum Państwowego w Toruniu.

Dla książek napływających obecnie do biblioteki archiwum toruńskiego tworzony jest na bieżąco katalog alfabetyczny. Od 1989 r. nie kontynuuje się katalogu rzeczowego. W latach 1999–2001 prowadzono intensywne prace nad wpisaniem do ksiąg inwentarzowych książek pochodzących między innymi z Biblioteki Zarządu Dróg Wodnych w Toruniu oraz biblioteki KW PZPR w Toruniu. Wpisano wówczas 4380 pozycji inwentarzowych. Dla książek tych będą w kolejnych latach sukcesywnie przygotowywane karty katalogowe.

Ponadto w 2000 r. połączono bibliotekę byłego Oddziału w Grudziądzu z biblioteką Archiwum Państwowego w Toruniu. Do biblioteki archiwum toruńskiego trafiły w ten sposób 2252 pozycje inwentarzowe. Książki te mają katalog alfabetyczny i są przechowywane w Oddziale II Archiwum Państwowego w Toruniu przy ul. Idzikowskiego 6 (dawne kino „Flisak”).

Pozostała i zarazem największa część zbiorów jest udostępniana zainteresowanym na miejscu w pracowni naukowej Oddziału I Archiwum Państwowego w Toruniu przy ul. Plac Rapackiego 4. Istnieje możliwość wykonania kserokopii z wydawnictw XIX i XX w., a także mikrofilmów ze starodruków. Z katalogu alfabetycznego i doprowadzonego do 1989 r. katalogu rzeczowego można skorzystać w Pracowni Informacji Archiwalnej i Ewidencji, która znajduje się również przy Placu Rapackiego 4. Pracownia Informacji Archiwalnej i Ewidencji jest czynna od poniedziałku do piątku w godz. 8.00–14.45. Pracownia naukowa Oddziału I jest czynna w poniedziałki, środy–piątki w godz. 8.00–14.45, we wtorki w godz. 8.00–18.45, a także w pierwszą sobotę miesiąca w godz. 8.00–11.00.